

Զ Յ Ն Ա Ջ Յ Ր

ՔԱՐՈՋ ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆՆ ՏԵԱՌՆ

Հետևեալ փարոքը արտագրած ենք Ս. Ա. րոոոյս քիւ 231 ընկիր Դանձգիրիկն (թղ. 148 - 154): Նոյնը կը գտնուի նաև մեր ք. 271 ձաշոց Դրիկն մեջ (թղ. 389 ք - 393), զոր Ս. Հրեշտակապետաց եկեղեցւոյն հովանիին տակ օրինակած է, 1316 ին, ընկիր թղորգրով, արդիւնաբան Թորոս փարդապետի շնորհած օրինակին, Երուսաղէմի մեջ պանդխտութեամբ ընկող նշանաւոր Դրիկ Ստեփանոս Երկայն, Դաւիթ կալիստոսի (1316 - * 1321) հրատմանով եւ ծախսով: Քարոյին երկու օրինակները տեղ տեղ փոքր տարբերութիւններ ունին իրարմէ, զորս հարկ չհաւարեցինք նշանակել: Տնասկիզբի տակերը կը յօդան Սարգսի:

Սրբութիւն սրբութեանց Աստուած անբոկիզբն, անպարագրելի և անխմանալի ի վեր քան ըզբան, Աստուած յԱստուծոյ լոյս ի լուսոյ Տէր Յիսուս Բրիստոս, ծնունդ Հաւր նոյնադոյ բնութիւն իսկութիւն և կարողութիւն, որ դու քոյին իմաստութեամբդ յանէից յոչ էից զարարածըս, յեղեղութիւն հաստատեցեր, ձգեցեր զերկինս վերինս զեթերն անմատոյց, զվարագոյրն քո առաջին զանջրպետն ի մէջ հրանիւթիցն, կառուցեր զերկինն երկրորդ և անդ զերկնայինն, ջահնկալեցեր զարեգակն և զլուսին և զկնի զաստեղս, տընկեցեր ըզգրախտն և ի նմայ ըզմարդն, հաստատեցեր զերկիր ի սմայօքս անճառ ի վեր քան ըզբան. ընկալ աշտմ անոխակալ զաղերս աղաւթից հաւտի քո փոքու քեզ ի հաճոյս, աղաւթմք:

Աւրհնեալդ ի բնաւից քո արարածոց բանաւորաց, զոր կարգեցեր ի սպաս պաշտաման լինել քեզ փառաբանիչս և երկրպագուս թագաւոր հրգաւր, որ դու քոյին հեղութեամբդ կամաւք Հօր և հաճութեամբ Սուրբ Հոգւոյն խոնարհեցար ի հայրական ծոցոյ բնակիլ յարգանդի կուսին անճառապէս միացար ի մարմնի Աստուած բոլորից,

զերկանց նախամաւրն զանէծս յաւրհնութեան ծընունդ փոխեցեր աւագանին քո նորածնութեամբ, արարեր քեզ ճանապարհս ընդ հասակս մարդկային կրիցս արտաքոյ ազատդ ի մեղաց, սքանչելագործեցեր ի մարմնի տիրաբար Աստուած համայնից, զխեղութիւն բնութեանս առողջացուցեր ըլժիշկ բարեգութ, զմեռելութիւն մարմնոց հանդերձ հոգոցն մեռելութեամբ ի կենդանութիւն աստուածութեանը քո փոխեցեր յուսով յարութեան, ըզմեղըս լուծեր և զգլտիչ նորա յայտ յանգիման խայտառակեցեր, յաւրհնակ կենացըդ հացի ըզբազմահաղարսն յանապատին սակաւ հացիւն յագեցուցեր, և ի Թափովրական լերինն վկայութեամբ մարգարէիցն և ձայնին Հաւր Աստուած ըզքեզ ծանուցեր. ընկալ աշտմ...:

Երբուն հանճարոյ և պետ իմաստութեան Տէր Յիսուս Բրիստոս, որ դու միայն արկեր հիմունս պանծալիս մարդկեղէն բնութեանս զհրաշքս զաւրութեան քո աստուածութեանդ, ի կատարումն տնաւրինականաց քոց փրկութեան եկիր կամաւորաբար ի չարչարանքս խաչի և մահու անմահ թագաւոր, զարկեալ պարտըս հայրենի լուծեր ժառանգդ Աղամայ, զամաւթ երեսացըն բարձեր թըքովն ամաւթոյ, զհարուածըս թըշնամոյն կրեցեր ի հարուածս եղեգան, զմերկութիւն մեղուցելոյն ծածկեցեր մերկութեամբ մարմնոյ քո աստուածացելոյ, զդատակնիք յանցանացն պատառեցեր քո դատաստանան, զդառնութիւն ճաշակացըն դառնութեամբ զեղոյն քաղցրացուցեր, զգատապարտութիւն փայտին բարձեր փայտին աւրհնութեան՝ յոր բեւեռեցար, տիգախոց կողիւդ զկողածին անէծսըն լուծեր, և ըզնախահայրն Աղամ յարտասուացըն դադարեցուցեր, և ըզխմամբ երկուց աղբւրացն զհասարակաց բնութիւնս արգարացուցեր. ընկալ աշտմ...:

Պոհութիւն խնամոց քոց անեղ և տէր բոլորից, որ դու միայն իջեր ի զըժոխս ներքինս որսալ զիշխանն մահու, և ըմբռնեալ կորզեցեր ի ժանեաց նորա զնախահայրն Աղամ իւրովք ծընընդովք, և իշխանաբար բիւրովք ելեալ ի գերեզմա-

նէն վիժով կընքելով, և մըտեր առ աշակերտսն դրովքըն փակելովք ի սուրբ վերնատանն, որով զնոսա զարմանագրեցեր փըշմամբ հոգեւորականաւ, ճաշակեալ ի մեղուէ առ ի հաստատութիւն քոյոյ յաւրութեանդ, զտարակոյս նոցա լուծեր, ըզդառնութիւն արտասուացըն ցամաքեցուցեր, զլըքեալ հոգիսն հաստատեցեր, զլուծութիւն մըտացն արձանացուցեր, զտըրտմութիւն փարատեցեր, զթերահաւատութիւն թովմայի ի մայր մերոյ հաւատոյս յաւրինեցեր. ընկալ այժմ . . . :

Սըրբաբանեալդ ի քերովբէիցըն քառակերպից և ի սրովբէիցըն սըրբաբանից Քրիստոս թագաւոր, որ ի բոլորումն պսակի տարոյ աւրհնեալ քաղցրագոյն քո տնաւրէնութեանդ ի լըրման սուրբ քառասնեկին ըզկնի հրաշակերտ քո յարութեանդ հաներ զաշակերտսն ի զլուխ լերինըն ձիթաստանեաց, ի ձեռն խոստման աւետեացըն Հաւր հրաշագարդեցեր, և համարձմամբ ձեռին քո հաստատեցեր, և ամբաշու ճանապարհաւ զեւլըս քո յերկինս ուղեւորեցեր, առեցելովն ի քէն կերպիւն Ադամայ, զոր փառաւք աստուածութեանդ թագ ի զլուխ զարդարեալ չքեղազարդ պայծառացուցեր, և հրաշալի տեսիւամբն գիմանալիսըն հրացուցեր, որք աղաղակելով անէին ով է սա որ գիմեալ գայ յնդովմա գեղեցիկ պատմութեանաւ արիւնաներկեալ, եւ բուռն զարուսթեամբ զախոյեանըն վանեալ, խաւսի զարդարութիւն և իրաւունքս փրկութեան ազգի կորացելոյ, հընձան հարեալ զիշխանըն մահու առանց աւգնականի, սըրտմըտութեամբ ճմլեալ կոխելով յերկիր զնորայն եհեղ դառնութիւն, գայ թագաւոր իշխանութեամբ կերպարանն Ադամայ ի կերպարանս բանին Հաւր մըտեալ առ Հայր. ընկալ . . . :

Թ զաւըրս վերինս հրեշտակաց, հրեշտակապետաց և յամենայն երկնային զաւրաց գովասանեալդ և երկըրպագեալդ, զորս հիացուցեր քոյով աւրհեալ համբարձմամբդ թագաւոր երկնաւոր, միառմի աղաղակելով ըզսընթրալի տնաւրէնութեան քո խոնարհութիւնդ, և յեկեղեցոյ ուսեալք ըզբազմազան իմաստութեան քո զմարդեղութիւնդ, ի ընուլ տառից հոգէպատում մար-

գարէիցըն տեսանողաց, սոսկալի ձայնիւ պետութեանցըն հրամայելով զդրանցըն համբարձումն, իշխանութեանցն ըզմուտըն մաղթելով թագաւորիդ փառաց և զնըստելըն ճոխութեամբ ընդ աջմէ Հաւր, ընդ որ սոսկացեալ տաւնէին գեղապարութեամբ զչնորհըս պանծալի աւուրս ընդ մանկունս եկեղեցոյ քո պատրաստութեամբ, զորոց ընկալցիս ամենապարզ և զաղերս աղաւթից որ զմերոյս փըրկութեան նորոգման տաւնէն զաւետիս, զուգակից երկնաձիր ճանապարհիդ զհեղինակըն խաշանց քոց բանաւորաց զհայրապետըն մեր զտէր . . . : եպիսկոպոսաւք քահանայիւք և սարկաւագաւք և բնաւին իսկ պաշտաւնէիւք եկեղեցականաւք, զվարդապետըս զըպրաւք և մանկամբք շնորհին ի քեզ հաստատեցելովք, և զորս յաշխարհական կարգէ զարս և զկանայս ուղղութեամբ ըստ քումդ իւրաւանց քաղաքաւարեալս, ըզծերս և ըզմանկունս, զերիտասարդս և զկուսանս, զիշխանս և ըզպետս, ըզզաւարմարս և զուսմիկս, պարգեւելով սոցայ առատապարզ և Տէր զպիտանացուն ի հանդէս փըրկութեան մերոյ, աւգոց բարեխառնութիւն և անդէոց պըտղաբերութիւն, բուսոց և տընկոց աննիւղութիւն, աղբիւրոց սոսատութիւն, և անձրեւածին ամպոց քաղցրութիւն, անասնոց բարեձընութիւն եւ մարդկան քաւութիւն եւ առողջութիւն: Ահա յիշեցես և ողորմեցիս հանգուցելոցն յուսով յարութեան յերեւման մեծիդ Աստուծոյ ի քում գալըստեանդ ի հասարակաց ի դատաստանիդ, խըղըրեմք:

Եւ եւս առաւել . . . : Զանձինըս մեր . . . :

Գովեալ և բարեբանեալ Քրիստոս թագաւոր խնամակալ և խաղաղարար, հրաւիրակ և կոչաւդ ի նաւահանգիստ քո առագաստին, պսակ տարոյ յարութեան մերոյ և նորոգումն սուրբ և հոգեւոր մեծի աւուրքո աւրհնեցելոյ, պաշտպանութեամբ ծնաւդ ի քո սըրբաբանի և մարմնարանի քոյդ մարգեղութեանդ բերկրեցելոյ և աստուածածնի, աղերսիւ և աղաչանաւք մեծին ի ծնունդըս կանանց յորովայնի խայտացելոյ և յանապատի բնակեցելոյ, աւետաբերին տիեզերաց ըզքեզ զառն և որդի Աստուծոյ դաւանողի, մաղթանաւք աւծութեան շնորհիւ թագաւորեցելոցն նախագահ աթո-

ՊԵՏՄԵԿԱՆ

ԿԻԼԻԿԵԱՆ ԱՄՐՈՑՆԵՐ

ՀՌՈՍԿԼԱՅԻ ԴՂԵԱԿ

Ձ. — Հռոմկլայ Գստող կաթողիկոս-
նեւ. — Նախընթաց էջերու մէջ տեսանք
բոլոր այն պայմանները. որոնց տակ Ծով-
քի Հայրապետանոցը փոխադրուեցաւ
Հռոմկլայի դղեակը, իբր ապահով վայր։
Խէն Հռոմկլայի հաստատուն բնակութիւնը
աւելի ներսէս Շնորհալիի՝ քան Գրիգոր
Պաղաւտեմի անունին յարակցած մնաց,
բայց Աթոռին փոխադրութեան պաշտօնա-
կան բոլոր բանակցութիւնները վարողը,
անոր տիրապետութիւնը, իբրեւ բերդ և
իբրեւ Հայրապետանոց զայն զարդարելն ու
բարեկարգելը, յարակից բոլոր շինութիւն-
ներու հետ «եկեղեցի հրաշազան գմբե-
թարդ» կառուցումը կը պարտինք Պահլա-
ւունիի։ Կարճագոյն ժամանակի մէջ կա-
թողիկոսը իր գործակիցներով կրցաւ նո-
րըստաց Հայրապետանոցը դնել եկեղեցա-
կան աւանդութիւններու և կանոնապահու-
թեան հիմքերու վրայ, ուր հետզհետէ յա-
ռաջացան հօրը պաշտպանութիւնը կորսն-
ցնող և կաթողիկոս հօրեղբօրը հովանա-
ւորութեան ներքեւ մտնող և որդեգրուող
ապագայ Գրիգոր Տղայ կաթողիկոս և նոյն-
պէս եկեղեցական ասպարէզի հետեւող և

ռոցըն սըրբազանից, հրեշտակակերպ տես-
լեամբ արի երջանկին նախնի վըրկային սըր-
բոյն Ստեփաննոսի ըզդրունս երկնից բա-
ցողի և զանդրանիկը Հաւր տեսանողի,
նահատակութեամբ եւ հեղմամբ արեան
մարտիրոսացըն կատարելոց եւ խաչակիր
վարուք ընդ քեզ պըսակելոց, արգահա-
տութեամբ Հաւր մերոյ Գրիգորի Հայաս-
տանեաց լուսաւորչի և յանմերձանալիսըն
նուիրողի, բազկատարածութեամբ միան-
ձանց կատարելոց պըսակելոց ընդ քեզ յա-
ւուրըն մեծի։ Եւ այժմ ողորմեաց մեզ...

Հրատ, Ն. Վ. ԾովԱԿԱՆ

աստիճաններու մէջ յառաջացող Գրիգոր
Ապիրատ կաթողիկոս, Պահլաւունիի Շահան
եղբօր որդին, սովորութեան կարգ անցած
ժառանգական իրաւունքով, Պահլաւունիի
Հռոմկլայ փոխադրուելէն մինչև իր մահը
յիշատակութեան արժանի դէպքեր արձա-
նագրուած չեն, աւելի Ծովքի մէջ արդա-
րացուցած ըլլալով իր հայրապետութիւնը։
Հռոմկլայի մէջ ալ նոյն աւանդաւոր, հա-
ւատարիմ ու բարեսիրտ հոգեւորականն է։

Գրիգոր Մագիստրոսի հաւածանքներէն
խուսափելով դէպի Միջագետք իջնող Թոն-
դրակեցիներ սկսան պահ մը դա՛րձեալ
զբաղեցնել կաթողիկոսարանը։ Ասորինբը
իբր աւելորդապաշտութեան շատ աւելի
գիւրամէտ ժողովուրդ մը, Թոնդրակեցի-
ներու այս անգամ, հոգ չէ թէ տարբեր
անունով իրենց մէջ քարոզչութեամբ, կըր-
նային ընդարձակել անոնց գործունէու-
թեան դաշտը, նոր վտանգ մը յառաջա-
ցնելով ռամիկ դասակարգին մէջ։ Պահլա-
ւունի պարտականութիւն համարեց, իբր
առաջին փորձ վարդապետական և խրա-
տական նամակով մը աղանդաւորները ետ
կեցնել իրենց մօլորութիւններէն և նամա-
կին պատրաստութիւնը յանձնեց իր եղբօր՝
Ներսէս եպս. Շնորհալիին։

Բաւական մտահոգիչ խնդիր մըն էր
նաեւ Կիլիկիոյ Թորոս և Լամբրոնի Օշին
իշխաններու հակառակութիւնը։ Գրիգոր
Պահլաւունի Ներսէս եղբայրը կարգեց նախ
բանազնաց և յետոյ հաշտարար, վերջ տա-
լու համար իշխաններու մրցակցութեանց,
այնպիսի փափուկ ատեն մը մանաւանդ
երբ Բիւզանդիոնի Մանուէլ Կոմնենոս կայսր
հաշտ աչքով չէր դիտեր Թորոսի յառաջա-
ցումը, ի վիսա Յոյներուն ընդարձակելու
նպատակով իր իշխանութեան սահմանները։
Շնորհալի յաջողութեամբ կատարեց հաշ-
տարար պատգամաւորի իր դերը որ այնու-
հետեւ Լամբրոնի իշխանները Կիլիկիոյ իշ-
խաններուն զխաւորութիւնը ձանձնալով,
համերաշխ գործակցութիւն հաստատեցին
իրարու հետ։ Շնորհալի Օշին իշխանի հետ
եկաւ Մամեստիա՝ ուր կը նստէր Բիւզան-
դիոնի կայսերական դուքսը Ալեքս որ ու-
ղելով օգտուիլ Շնորհալիի ներկայութենէն,
որ իբր ճիստական Առաջնորդ Հայոց»,
կրնար իրեն բաւարարութիւն տալ և բա-
ցատրել Քրիստոսի եկեղեցւոյ մէջ գոյու-